

JAV LIETUVIŠKŲ KNYGŲ AUTORIAI, SUDARYTOJAI, VERTĖJAI
(IKI 1904 m.)

DALIA GARGASAITĖ

Nuo 1874 iki 1904 m. imtinai, taigi per 30 metų, JAV buvo išspausdinta daugiau kaip 720 lietuviškų knygų ir smulkiųjų spaudinių, gaidų, vaizduojamojo meno kūrinių ir žemėlapių. Šiame straipsnyje apžvelgiami JAV gyvenusių ir tik trumpam iš jos išvykusių lietuviškų knygų autorių, sudarytojų ir vertėjų leidiniai, išspausdinti JAV ir Mažajoje Lietuvoje. Čia įskaitomi ir pakartotiniai leidimai.

Iš viso lietuviškų knygų autorių, sudarytojų ir vertėjų būrį sudaro daugiau kaip 50 žmonių. Produktiviausi iš jų: D. T. Bačkauskas, parašęs, sudaręs ir išvertęs 76 knygas, A. Milukas — 18, A. Burba — 17, A. Zeicas — 17, A. Olšauskas — 14, J. Žilius — 13, V. Šlekys — 10 ir t. t. Šie 50 žmonių, LTSR knygų rūmų žiniomis, yra spaudai parengę apie 380 knygų. Straipsnyje apžvelgsime knygų autorių, sudarytojų indėlį į bendrą emigracijos lobyną pagal jų profesijas. Juos galima suskirstyti į 6 grupes: 1) spaudos darbuotojai (redaktoriai, leidėjai, spaustuvininkai ir kiti, gyvenę iš spaudos darbų), 2) dvasininkai (katalikų ir evangelikų), 3) gydytojai, 4) muzikai (chorvedžiai, vargonininkai), 5) prekybininkai, 6) neapibrėžtos arba nežinomos profesijos žmonės.

1. **Spaudos darbuotojai.** Didžiausią būrį sudaro spaudos darbuotojai. Jų buvo apie 30, o jų parengtų knygų iš viso išspausdinta apie 200.

Iš spaudos darbuotojų publicistas, „Lietuvos“ redaktorius J. Adomaitis-Sernas (1859—1922) buvo pats produktiviausias. Į JAV nuvyko 1895 m.

Jis parašė 6 originalias knygas ir išvertė 5 knygas, taigi iš viso parengė spaudai 11 knygų. To meto skaitytojus daugiausia domino gamtos reiškiniai ir jų priežastys, o gamtos mokslų knygų labai trūko. J. Adomaitis-Sernas, gerai žinodamas skaitytojų poreikius, stengėsi užpildyti šią spragą. Aštuonios knygos iš vienuolikos skirtos gamtos mokslams — „Apie žemę ir kitus svietus, jų būvį ir pabaigą“ (Cikaga, 1896), „Geografija, arba Žemės aprašymas“ (1899, 1902) ir vertimai V. V. Lunkevičiaus „Iš kur atsirado mūsų naminiai gyvuliai ir auginami augmenys?“ (Cikaga, 1901), „Kaip gyvena augmenys“ (Cikaga, 1901). J. Adomaitis-Sernas savo knygomis padėjo plisti materializmui ir ateizmui Lietuvoje ir JAV lietuvių tarpe.

Poetas J. Andziulaitis-Kalnėnas, nuvykęs į JAV 1886 m., iš pradžių dirbo anglies kasyklose, vėčiau prekyba, o 1890—1892 m. dirbo spaudos bare — redagavo „Vienybę lietuvininkų“. Publicistiniuose straipsniuose jis ragino darbininkus ir valstiečius stoti į kovą su išnaudotojais, kėlė kapitalistinės santvarkos nuvertimo klausimą ir pan. Nemaža jo grožinės literatūros kūrinių ir vertimų buvo išspausdinta periodikoje. Atskira knyga pasirodė lenkų rašytojos M. Rodzevičuvnos apysakos „Dievaitis“ (Plimutas, 1891) vertimas. J. Andziulaitis-Kalnėnas dar yra išvertęs iš anglų kalbos E. A. Frymeno „Europos istoriją“ (Plimutas, 1891). Be to, jis dalyvavo Lietuvių mokslo draugystės veikloje, skaitė pranešimus, spausdino straipsnius

žurnale „Apšvieta“ ir kitur. Gaila, kad nuo 1894 m., baigęs medicinos mokslus, lietuvių kultūrinėje veikloje nebedalyvavo.

Laikraščio „Garsas“ leidėjas T. Astramskas (1853–1921) buvo aktyvus periodinių leidinių bendradarbis, Susivienijimo lietuvių Amerikoje narys, vienas iš Tėvynės mylėtojų draugijos steigėjų. Į JAV nuvyko 1885 m. Jis išleido dvi originalias knygas — „Linksmą ir liūdną knygelę dėl varguolių“ (Senadoras, 1894) ir beletrizuotus pasakojimus apie sunkią lietuvių angliakasių padėtį JAV „Maineris ir leberys“ (Senadoras, 1898). Be to, pasirodė iš lenkų kalbos išversta L. Silerio-Rackio apysaka lietuviška tematika „Petras Zemaitis“ (Plimutas, 1900). Taigi T. Astramskas pasižymėjo kaip beletristas ir vertėjas.

Knygų leidėjas ir spaustuvininkas D. T. Bačkauskas (1846–1909) gerai žinomas didele knygų produkcija ir laikraščiu „Saule“, leistu Mahanoi Sityje (Pensilvanijos valstija). Siuo laikotarpiu, įskaitant pakartotinius leidimus, jis pats parašė, sudarė, parengė spaudai ir išleido 54 ir išvertė 22 knygas, taigi iš viso 76 knygas. Iš viso jo spaustuvėje pasirodė 130 knygų ir smulkiųjų spaudinių.¹ Iš originalių knygų pažymėtina jo parengta „Abeceļa, arba Pradžią skaitymo...“ (1893) ir jo sudaryti tautosakos rinkiniai „Lietuviškas pasakoris“, „Mūsų pasakos“ (abi 1898), „Lietuviškas dainorius“ (1902). Jo plunksnai priklauso pirmasis JAV lietuviams skirtas „Kalendorius dėl vygdamos lietuviškų Amerike ant 1887“ (Plimutas, 1886).² Iš viso 1886–1904 m. jis parengė ir išleido 18 kalendorių. Juose galima rasti žinių apie lietuvių gyvenimą Amerikoje, apie jų draugijas, parapijas, laikraščius ir t. t. Iš vertimų pažymėtini pir-

mieji arabų pasakų „Tūkstantis naktų ir viena“ (1893, 1903) leidimai lietuvių kalba. Daugiausia jis išvertė įvairių apsakymų, dramų iš lenkų kalbos, iš jų V. L. Ančico, J. I. Kraševskio, V. Lozinskio kūrinių. Propagavo klerikalines unijines pažiūras.

Jo sūnus P. V. S. Bačkauskas, vienas iš tėvo darbų tęsėjų, išleido tris originalias knygas, tarp jų „Prieigiaušią mokslą angliško liežuviu...“ (1900, 1904), ir išvertė iš lenkų kalbos vieną knygą „Morališka kabala...“ (1894). Taigi ir jis prisidėjo prie lietuviškų leidinių pagausinimo.

Prekių katalogą yra išleidusi Damijonaičio ir bendrovės firma (1903?).

J. Didinskas (XIX a.—po 1910?) pasižymėjo kaip literatas, vertėjas, „Bažnyčios tarnas“ redaktorius. Biografinių žinių trūksta, kada nuvyko į JAV, nežinia. Jis išleido 2 autorines (4 leidimus) ir 2 vertines knygas. Jis surinko K. V. Gedemino, A. Vištelio, P. Girdvainio eilėraščių ir išleido knygelę „Tikrosios dainos“ (Čikaga, 1904), išvertė ir išleido po vieną M. Gorkio ir G. de Mopasano apsakymą. Visų JAV lietuvių vardu parašė protestą prieš caro nacionalinę politiką.

Spaustuvininkas K. V. Gedeminas parašė ir išleido knygelę „Paslaptys šviesių žmonių“ (D. 1–2, 1902, kurios egzempliorių neišliko. Biografinių žinių trūksta.

J. Griniaus (apie 1850—apie 1904—1909 m.) profesijos nepavyko nustatyti, bet jis laikytinas spaudos darbuotoju ir leidėju. J. Grinius dalyvavo kultūriniame Čikagos lietuvių gyvenime, žinomas kaip pažangių draugijų ir klubų įkūrėjas, laikraščių, tarp jų „Lietuvos“, redaktorius. Jo plunksnai priklauso „Drama „Kova po Griunvalda“ (Čikaga 1892), kurią suvaidino

¹ Plačiau apie D. T. Bačkausko ir kitų JAV spaustuvių produkciją žr. Gargasaitė D. JAV lietuvių spaustuvės (iki 1904 m.).— Knygotyra, 1983, t. 9(16), šas. 1, p. 82–94.

² Ragutis B. Prie ištakų.— V., 1981, p. 13–14.

teatro draugija. Jis išvertė lenkų dramaturgo J. Chociėvskio „Teatriskas perstatymas „Genovaitė“ (Voterberis, 1903), parašytą pagal Ch. Smito apysaką. Įskaitant jo pranešimą, draudžiantį „Lietuvos“ leidėjui siųsti pini-gus už prenumeratą (1892), ir jo rū-pesčių išleistą kunigaikščio Gedimino portretą, iš viso K. Grinius išleido 4 spaudinius. Mėgėjų teatrui dramų la-bai trūko, todėl J. Grinius darbas bu-vo aktualus. Jo biografinių žinių trūksta, o nuo 1905 m. jo veikla su-sipina su kito Jono Griniaus, socialistų veikėjo, veikla.

S. Homolickis (a. 1868—1904) pasižymėjo kaip periodinių leidinių bendradarbis, draugijų steigėjas, ver-tėjas ir revoliucinius poetas. Jis nuo 1894 m. gyveno Njujorke, pasivadinęs S. Malevskiu. Čia gyvendamas, parašė knygėlę „Ką turime veikti dėl mūsų išganymo?“ (Skrontonas, 1895). Išvertė antiklerikalinį V. Hugo apsakymą „Vaišės Jezus Kristus pas popiežių Pijų IX“ ir išleido atskira knygele (Skrontonas, 1896), iš prancūzų kal-bos išvertė ir perdirbo L. Kladelio apy-saką „Vienakis“ į apsakymą (Skran-tonas, 1895), o iš rusų kalbos — S. M. Stepniako-Kravčinskio apybrai-žą „Olga Liubatovičiūtė“ (Čikaga, 1900). Mokėdamas kalbų, galėjo gra-žiai pasitarnauti to meto negausiai lek-tūrai.

V. S. Jokūbynas (1873—1958) gyveno JAV nuo 1895 m. Jis redaga-vo įvairius laikraščius, dalyvavo Su-sivienijimo lietuvių Amerikoje, Tėvy-nės mylėtojų draugijos veikloje. Dirb-damas „Kataliko“ laikraščio redakcijo-je, 1902 m. parengė sieninį kalendorių, išvertė iš lenkų kalbos apysaką „Naš-laičiai, arba Paveikslas iš praeities“ (Čikaga, 1904) ir pasaką „Užkeikta mergelė su barzda ir barzdaskutys“ (Čikaga, 1903).

Ateistiniais lietuviškais periodiniais leidiniais ir knygomis pasižymėjo bal-

timoriškio leidėjo ir spaustuvininko V. Karaliaus (1864—1944) leidy-ba. Į JAV nuvyko 1889 m. Būdamas siuvėjas, jis savo pajamas investavo į spaudą. V. Karaliaus plunksnai su klausukais ir be klausuko priskiriamos šios knygos: ateistinė apybraiža „Gy-venimas šventųjų dievo“ (1897), žy-miausių ateistų minčių rinkinys „Kri-tuliai šviesos arba abrozai“ (1896), komedijų rinkinys „Svaras juokų dėl praleidimo liuosio laiko“ (1898) ir dvi išverstos: R. G. Ingersolio knyga „Pa-matai tikėjimo“ (1897) ir G. E. Mak-donaldalo „Inrankiai šventos inkvizicijos“ (1897). Jis savo leidiniais platin-o ateistinę mintį.

D. Keliauninkas (1866—1947), gyvenęs JAV nuo 1889 m., buvo dau-gelio laikraščių redaktoriumi: „Kardo“, „Amerikos lietuvių“, „Ateities“, „Dar-bininko“ ir t. t., dalyvavo draugijų veikloje. Iš įvairių knygų jis surinko, sudarė ir išvertė „Naują pilną oraku-lą“ (Čikaga, 1904), kurį išleido čika-gietis leidėjas A. Olšauskas biznio su-metimais. Išvertė 3 knygas, taigi iš-leido 4 knygas (vėliau jis išvertė dešimtis knygų). Paminėtina rusų anarchisto P. Kropotkino „Atsišauki-mas į jaunuosius“ (Pitsbergas, 1901), „Paslaptys magijos bei spiritizmo švie-soje mokslo“ (Čikaga, 1903). Jis rašė J. Laukio slapyvardžiu.

Spaustuovės darbuotojas A. Keršulis, nuvykęs į JAV 1892 m., išspaus-dino giminėms „Rašytą gromatą...“ (Plimutas, 1892).

Leksikografo A. Lelio (1873—1960) darbų reikšmė JAV lietuvių spaudos ir kultūros gyvenime labai didelė. Jis žinomas kaip įvairių laikraš-čių redaktorius ir kaip „Lietuvos“ re-daktoriaus pavaduotojas. Į JAV nuvy-ko 1894 m. Iki 1904 m. imtinai jis parengė ir išleido tik vieną knygą „Lietuviškos ir angliškos kalbų žody-ną“, t. y. lietuvių-anglų kalbų dalį (Či-kaga, 1903), kurio antroji dalis pasi-

rodė 1905 m. Po 1904 m. išėjo dar trys šio žodyno leidimai. Gerai mokėdamas lietuvių kalbą, jis prisidėjo prie lietuvių kalbos gerinimo JAV.

Knygų leidėjas P. Mikolainis (1868—1934) į JAV išvyko 1896 m. Ten redagavo „Vienybę lietuvininkų“ 1897—1900 ir 1902—1903 m. 1901 m. buvo grįžęs į Tilžę, norėdamas verstis knygų leidyba ir prekyba, tačiau dėl vokiečių valdžios persekiojimų negalėjo ten likti. Jo parengtų knygų yra išspausdintų ir Tilžėje, nes su O. Mauderodės ir J. Senkės spaustuvenimis jis palaikė ryšius. P. Mikolainis JAV parengė ir išspausdino Tilžėje 4 knygas: „Gramatika angliškos kalbos“ (1904), „Naują kalendorių 1903 metams“ (1902), „Naują kalendorių 1904 metams“ (1903) ir „Naują kalendorių 1905 metams“ (1904). Kalendoriai, sprendžiant iš turinio, buvo skirti ir Lietuvai, ir emigracijai.

Be to, spėjama, kad jis išvertė lenkų rašytojo A. Nemojevskio apsakymą „Dantis už dantį“ (Šenandoras, 1904). Taigi iš viso P. Mikolainis, gyvendamas JAV, parengė spaudai 5 knygas.

Pažangus lietuvių visuomenės veikėjas (vėliau tapo ateizmo propaguotoju) M. K. Mockaus (1864—1939) į JAV nuvyko 1886 m. Nuo 1899 m. gyveno Detroitė, turėjo spaustuvejį. Jo spaudos darbų sąrašas yra 7 pozicijos. Iš jų net 4 katalogai, kuriuose nurodoma jo parduotuvės prekės, tarpe jų ir knygos. M. K. Mockaus plunksnai priklauso 3 knygelės: „Kaip daryti monus (štukas)“ (1890), „Burtai“ (1892) ir „Keli žodžiai apie šendienišką fotografiją“. Pirmosios dvi nebuvo bibliografams žinomos.

J. Montvila (1873—1910) į JAV emigravo 1894 m. Redagavo „Garsą Amerikos lietuvių“, „Kataliką“, „Žvaigždę“, rašė eilėraščius, apsakymus. Jis išvertė 5 knygas, iš jų 4 grožinės literatūros kūrinius: lenkų autoriaus Z. Pšibilsio komediją „Pirmu-

tinis balius“ (spėjamas vertimas. Bruklinas, 1902), M. Rodzevičunvos apysaką „Anima vilis“ (Šenandoras, 1898), B. Pruso, H. Senkevičiaus apsakymų, taip pat L. Tolstojaus apybraižas „Per brangiu ir Mikalojus Palkinas“ (Šenandoras, 1900). Taigi jis vertė populiarius to meto rašytojus.

Spaudos darbuotojas, „Lietuvos“ laikraščio leidėjas ir spaustuvininkas A. Olšauskas (1863—1942) savo veikla buvo plačiai žinomas. Per visą gyvenimą savo spaustuveje jis išspausdino apie 130 knygų. Jis buvo užsimojęs išleisti pirmąją lietuvišką enciklopediją, bet neišleido. Iki 1904 m. imtinai A. Olšauskas išspausdino 9 autorines knygas ir smulkiuosius spaudinius ir 5 verstines knygas, taigi iš viso 14. Jis pirmasis JAV ėmė leisti prekybinius knygų katalogus. Jis šiuolaikotarpiu išleido penkis „Lietuvos“ ir kitų JAV spaustuvių išleistų knygų katalogus. Pirmasis pasirodė 1897 m. ir turėjo tik vieną lapą, o 1903 m. išėjęs katalogas — net 68 p. Juose literatūra būdavo suregistruota sistemine dalykine tvarka. Du smulkius spaudinėlius, pavadintus „Guodotinas tamista“, leidėjas taip pat paskyrė spaudos reikalų ir spaudinių platinimo klausimams.

Istoriniu požiūriu vertingiausia jo greičiausiai su J. Adomaičiu-Sernu parašyta knyga „Istorija Chicagos lietuvių, jų parapijų ir kn. Kriauciūno prova su laikraščiu „Lietuva“...“ (1900). Ypač įdomi pirmoji dalis, kur duota lietuvių įsikūrimo Čikagoje istorija, kultūrinės ir visuomeninės veiklos apžvalga.

A. Olšauskas pasižymėjo ir kaip grožinės literatūros vertėjas. Jo plunksnai priklauso D. Defo apsakos „Robinzonas Kruzius, arba Pasekmės nepaklunumo“ (1894), apsakos „Olitypa“ (1893), vaizduojančios indėnų kovas Amerikoje, ir populiarios apsakos

„Puiki istorija apie kantrią Aleną...“ (1893, 1902) vertimai.

Leidėjas ir spaustuvininkas J. Paukštys (1861—1906) į JAV nuvyko 1878 m. Prasigynęs iš prekybos, 1886 m. drauge su A. Pajauju įsteigė spaustuvej ir „Vienybės lietuvininkų“ laikraštį. Jo autorinių leidinių sąrašė — 5 pozicijos. Jo parengtos „Dainos lietuviškos, iš visur surinktos“ (Plimutas, 1889) ir drauge su A. Burbos parengtos „Lietuviškos dainos, iš visur surinktos“ (Plimutas, 1893) buvo svarbus autorinių kūrinių ir dainų rinkinys.

J. Paukštys parengė anglų kalbos vadovėlį „Spasabas greito išsimokini mo angloskos kalbos...“ (1886). Dar jis išpausdino du spaudinėjlius, kuriuose diskutavo su Lietuviejų mokslo draugystės nariais. Knygų katalogų jis neišleido, nors knygomis prekiaavo. J. Paukščio giminaitis J. J. Paukštys (1871—1914), apsigynęs JAV 1887 m., 1897 m. gruodžio 1 d. perėmė spaustuvej ir tęsė darbą toliau. Jis parengė ir išpausdino, įskaitant priedus, keturis knygų katalogus (1901—1903), kuriuose įtrauktos knygos, gaidos, žemėlapiai, vaizduojamojo meno leidiniai, laikraščių komplektai ir kt., išpausdinti JAV ir Europoje.

J. B. Smelstori us (1882—1943) į JAV nuvyko apie 1900 m., o iki 1904 m. jis tėra išleides iš lenkų išverstą H. Senkevičiaus romaną „Kryžikai“ (T. 1—5. Mahanoi Sitis, 1902).

J. Sirvydas (1875—1935) į JAV emigravo 1902 m. Kurį laiką redagavo „Vienybę lietuvininkų“. Yra išvertęs F. D. Varena knygelę „Dėl ko žmogus lieja prakaitą“ (Plimutas, 1904), kurioje autorius nurodo, kad darbo žmonių išnaudojimas auga ir kad vienintelis darbininkų išsigelbėjimas — socializmas. Vertėjas pratarmėje rašo, kad šią knygą išvertė dėl to, kad norėjo papildyti negausią lietuvių darbininkų literatūrą.

V. Slekys (1870—1946), dar Lietuvoje būdamas, rašė korespondencijas, rinko tautosaką. JAV gyveno nuo 1896 m. Įsigijęs Senandore spaustuvej, leido knygas ir laikraščius — „Viltį“, „Darbininkų viltį“. V. Slekys išleido tris savo grožinės literatūros knygeles — „Rinkimai vaito“ (1897, 1902) ir „Vanagai. Toksai sapnas“ (1902), kurios gana meniškos ir įtaigios. Jis išvertė 7 grožinės literatūros knygas, tarp jų H. Senkevičiaus kūrinius „Duonos ieškotojai“ (Senandoras, 1897), „Quo vadis“ (T. 1—2. Senandoras, 1904), lenkų autorių M. Bežinskio, V. Orkano kūrinių. Taigi šiuo metu jis pats parengė spaudai tik grožinės literatūros kūrinių.

Katalikų spaudos darbuotojas, „Kataliko“, „Žvaigždės“ laikraščių redaktori us P. Tumasoni s (1875—1947) į JAV nuvyko 1901 m. Jo parengtos „Naujos chrestomatijos. dėl lietuviškų mokslainių Amerikoje“ pirmoji dalis pasirodė 1904 m. (kitos dalys išėjo vėliau). Ši knyga buvo reikalinga mokykloms ir savimokai. Čia įdėta P. Armino-Trupinėlio, A. Tatarės, V. Kudirkos, A. Baranausko, taip pat JAV poetų A. Burbos, J. Ziliaus kūrinių. Atrodo, kad sudarytojas naudojosi J. Paukščio ir A. Burbos „Lietuviškomis dainomis“ ir A. Miluko „Lietuviška chrestomatija“.

Zinoma, kad spaudos darbuotojas ir vertėjas A. Turskis (apie 1860—po 1900) JAV jau gyveno 1884 m. Jis 1888—1890 m. redagavo „Vienybę lietuvininkų“. Jo plunksnai priklauso pirmoji lietuviška komedija „Be sumnės, arba kaip tai ant svieto einasi“, kuri buvo pastatyta Plimute 1889 m. (ji išpausdinta 1909 m.). A. Turskis išleido vieną originalią knygą (apysaką „Senovės aprašymai apie dukterį Filipo kareivio“, Plimutas, 1888) ir 5 verstinius grožinės literatūros kūrinius: lenkų autoriaus Ū. Barvinskio apysaką „Juozapas Koniusėvskis, arba

Kankinimas unijotų...“ (Plimutas, 1888), prancūzų autoriaus Z. La Briujero „Rinalda Rinaldinas pagirtas vadovas razbajnikų XVIII šimtmetyje“ (Plimutas, 1889) ir kt. Išėjus jam iš redaktorių, žinios apie jį nutrūko.

Pirmasis spaustuvininkas (1844—1921) M. T v a r a u s k a s davė pradžią lietuvių laikraštijai ir lietuviškų knygų leidybai. Jo leidybinė veikla yra neblogai ištyrinėta, todėl apie jį plačiai nekalbėsime. Paties M. Tvarausko yra parengti spaudai tik du leidiniai: 1) „Tlumocius, arba Slovnikas angielckai lietuviškas ir lietuviškai angielckas“ ir 2) „Mieli broleji!“ (abu Samokine, 1875) — atsišaukimas į Amerikos lietuvius, raginantis paremti jo įkurtą spaustuve. M. Tvarauskas išvertė 5 knygas: populiaraus lenkų religinių knygų autoriaus F. Gondeko „Pakalnę Juozapato, arba Sūdą paskutinį“. (Niujorkas, 1884), populiarios to meto lektūros: „Istoriję Ali Babos...“ (Niujorkas, 1883), „Praractvos Michaldos karalienės iš Sabbos“ (Niujorkas, 1880) ir t. t. Iš vokiečių kalbos jis išvertė, bet nebaigė spausdinti nežinomo mums rusų autoriaus knygą „Siberija, arba Kančios nekaltųjų“ (Bruklinas, 1896—1897). Apskritai M. Tvarausko, kaip pirmojo lietuvių spaustuvininko ir leidėjo, knygų autoriaus ir vertėjo, indėlis į emigrantų spaudos lobyną svarus³.

Spaustuvininkas S. V a l a c k a s, drauge su broliu Mykolu leidęs Cikafoje knygas, yra parašęs „Vadovą, arba Mažą žodynelį lietuviškos ir angliškos kalbos (1904), išleidęs savo sukurto ir kitų surinktas „Vabalnikėnų dainas“ (1904) ir dar porą leidimų burtų knygelių, kurios buvo labai populiarios.

2. Dvasininkai. Antrą vietą savo aktyvumu užėmė dvasininkai. Prie knygų rengimo ir leidimo prisidėjo iš vi-

so 13 dvasininkų, iš jų 12 katalikų ir vienas evangelikų kunigas. Iš viso jų parengtų knygų išleista daugiau kaip 100, iš jų religinių tik apie 20. Palyginti nedidelis religinio turinio knygų skaičius JAV buvo išleistas dėl to, kad daug jų, ypač maldaknygių, buvo parsigabenama iš Tilžės.

A. B u r b a (1854—1898), būdamas Plimuto klebonu, pasižymėjo kultūrinėje lietuvių veikloje (buvo aktyvus 1889 m. įkurtos Lietuvių mokslo draugystės veikėjas), išleido 14 originalių knygų ir 2 vertimus, taigi 16 knygų. Reikia pažymėti, kad tik 3 knygos: „Stacijos bei kalvarijos, surengtos dėl Plymouth'o Pa. parapijonų“ (Senandoras, 1897), smulkus spaudinėlis „Būdami persekiotais nuo lenkų...“, pranešantis apie Skrantono lietuviškos bažnyčios kampinio akmens pašventinimą, ir gaidių sąsiuvinis „Lietuviškos mišios su gaidomis“ (Skrantonas, 1890) yra skirtos religijos ir bažnyčios statymo klausimams. Kitais savo darbais jis pasižymėjo kaip poetas bei vertėjas arba kultūros veikėjas. JAV jis išleido eilėraščius „Lietuva“ („Kitkart Lietuva buvo garsinga...“), „Lietuvio sapnas“ („Lietuviai meilingi!..“), poemą „Ponas Bartkus“, „Rauda“ („Ar gulu, keliu, vis skausmas yra...“), taip pat stambų vertimų rinkinį „Prozaiški raštai“ (T. 1—3. 1899—1901), į kurį įdėta lenkų, latvių rašytojų kūrinių vertimų.

Iš pradžių A. Burba sutartinai veikė su J. Sliūpu. Kilus tarp judviejų nesutarimams, A. Burba kritiškai apibūdino J. Sliūpą ir Lietuvių mokslo draugystės veiklą knygėlėje „Trumpa peržvalga lietuviškos darbų Amerikoje 1892 metuose“ (Plimutas, 1893).

Didelį darbą A. Burba atliko, parengdamas spaudai M. Davainio-Silvestraičio „Medegą S. Daukanto bjografijai“ (Senandoras, 1898). O jo drau-

³ Plačiau žr. Raguotis B. Prie ištakų.— V., 1981, p. 15—31.

ge su J. Paukščių sudaryta ir išleista antologija „Lietuviškos dainos, iš visur surinktos“ (Plimutas, 1893) buvo pirmoji ir didžiausia tokio pobūdžio knyga, pateikianti to meto autorinės kūrybos ir tautosakos pavyzdžius. Taigi A. Burba savo darbas ir interesais prašoko savo meto dvasininkus. Jis senosios išeivijos istorijoje paliko ryškų veiklos pėdsaką.

V. Dargis (1870—1946), gyvenęs JAV 1901—1902 m., kunigavo Senandore, Mainersvilyje, Mahanoi Sityje ir kitur. Jis dalyvavo klerikalinių draugijų veikloje. Jo interesų ratas apsiribavo vien religine literatūra — išvertė lenkų autoriaus K. Rydlio knygą „Mokslas tikėjimo ir doros“ (Bruklinas, 1902).

M. Juodišius (1854—1910) JAV gyveno nuo 1886 m. Kunigavo Frylende, Bruklina, Seboigane, Kenošoje, Plimute (Viskonsinos valstija) ir čia mirė. Išvertė L. Hameršteino knygą „Edgaras, arba Nuo ateizmo prie pilnos teisybės“ (Bruklinas, 1902) ir rusų autorės N. Lanskajos apysaką „Šventosios“ Rosijos misionieriai“ (Bruklinas, 1902). Įskaitant M. Juodišiaus parengtą Susivienijimo Amerikoje konstituciją, pasirodė 3 jo knygos.

Kunigas J. Kaulakis (1868—1933), nuo 1893 m. gyvenęs JAV (Filadelfijoje), yra parengęs ir išleidęs 5 originalias ir išvertęs 4 knygas. Iš penkių originalių jo knygų trys yra religinės: „Dogmatas apie pragarą“, „Trumpi atsakymai ant užmetinėjimų prieš religiją“ (abi: Senandoras, 1899) ir „Paslapčiai gyvojo rožančiaus“. Religijos klausimams skirta ir viena jo versta knyga. Tačiau J. Kaulakis yra parašęs bei išvertęs ir grožinės literatūros kūrinius. Jis parašė apysaką „Dvi seserys“ (Senandoras, 1902), išvertė apysaką „Du broliai“, kuriame vaizduojamas rusų-turkų karas ir t. t. Jo mokėta kalbų — jis išvertė knygų iš lenkų, prancūzų, vokiečių kalbų. Taigi

jo interesai buvo platesni, negu kitų jo luomo žmonių,

Kunigas A. Kaupas (1870—1913) pasižymėjo kaip sociologas, publicistas ir vertėjas. Į JAV nuvyko 1892 m., o 1896 m. baigė Detroito kunigų seminariją. Kunigavo įvairiose vietose, dalyvavo Lietuvių mokslo draugystės, šelpimo draugijos „Motinėle“ veikloje, bendradarbiavo periodiniuose leidiniuose, 1909—1913 m. buvo katalikiško laikraščio „Draugas“ redaktoriumi. Religinio turinio knygų neišleido. Jį domino sociologija ir literatūra. Jo plunksnai priklauso iš įvairių autorių minčių sudaryta antisocialistinė knygelė „Socializmo silpnos pusės“ (Senandoras, 1903). A. Kaupas išvertė 6 knygas, taigi iš viso išleido 7. Jis išvertė populiaraus rusų rašytojo E. Matrosovo (Grafo Lelivos) knygą „Padejimas lietuvių tautos Rusų viešpatystėje“ (Senandoras, 1896), kurioje iškeliamas lietuvių tautos beteisiskumas caro priespaudoje ir pasisakoma už jos politines teises. Be šios, jis išvertė 5 grožinės literatūros knygas — porą komedijų, lenkų rašytojos M. Rodzevičuvnos apsakymą „Tetervinafis burkuojant“ (Senandoras, 1898), lenkų rašytojo H. Senkevičiaus romaną „Tvanas“ (Senandoras, 1900), R. L. Stivensono „Iždų salą“ (Bruklinas, 1902). Jo knygos verstos iš rusų, anglų, lenkų kalbų. Be to, A. Kaupas rūpinosi lietuvių kalbos grynumu.

Vieną spaudinėį apie bažnyčios statybą yra parengęs Cikagos klebonas M. Kriaučiūnas (1865—1918). Jis gyveno JAV nuo 1893 m.

Evangelikų kunigas J. Macaitis (1853—1931) yra parengęs spaudai „Trumpą pamokymą apie šio česo trudną bažnyčios pasilaikymą...“ (Cvikau, 1890). Jis JAV su pertraukomis gyveno nuo 1883 m.

Katalikų visuomenės veikėjas A. Milukas (1871—1943) į JAV nuvyko 1892 m. Čia jis redagavo „Vienybę lie-

tuvninkų“, „Garsą Amerikos lietuvių“ ir kt. leidinius.⁴

Iš viso A. Milukas parengė 15 originalių, tarp jų ir kompiliacinių, knygų, lapelių, išvertė 3 knygas, taigi iš viso 18. Pažymėtina, kad religijos reikalams jis teparengė „Maldų vainikėlių“, maldaknygę jaunimui (Šenandoras, 1897, 1901), ir atsišaukimą-raginimą „Naujas užnamymas“ įkurti JAV lietuvių moterų šv. Povilo draugiją, kuri spausdintų ir leistų lietuviškas knygas. Kitos jo knygos turėjo švietimo tikslų: „Lengvas būdas pačiam per save pamokti rašyti“ (Tilžė, 1894; Plimutas, 1897) turėjo tikslą Lietuvos ir JAV neraštingus lietuvius išmokyti rašyti, o „Lietuviška chrestomatija“ (Šenandoras, 1901), kurioje parinkta lietuvių autorių kūrinių ir vertimų,— pasitarauti negausioms JAV lietuvių mokykloms ir savamoksiams. Pasinaudodamas kitų autorių veikalais, A. Milukas parengė „Rankvedį senoviškos istorijos“ (Kn. 1—2. Šenandoras, 1898—1899). A. Milukas pasireiškė ir politikoje. Jis visų JAV lietuvių vardu parašė protestą prezidentui „Ponui Groverui Člvelandui...“ (Plimutas, 1893), pasisakantį prieš JAV senato 1893 m. sprendimą atiduoti Rusijai politinius emigrantus. Jis parašė įžanginį straipsnį J. Pabrėžos „Botanikai, arba Taisliui augimuiam“ (Šenandoras, 1900). Be to, parengė tris dalis „Lietuviško albumo“ (1898, 1900).

Iš vertimų paminėtina Smito apysaka „Valdimierius“ ir dvi religinio turinio knygos. Mokėjo anglų, prancūzų kalbas ir iš jų vertė. Jis prašoko kitus dvasininkų luomo žmones savo darbų užmoju ir pobūdžiu.

Kunigas P. S a u r u s a i t i s (1854—1932) į JAV nuvažiavo 1884 m. Jis žinomas kaip spaudos darbuotojas ir blai-

vybės skelbėjas. Gyveno Voterberyje, leido periodinį leidinį „Bažnyčios tarnas“ ir turėjo spaustuve. Cia jis išspausdino 5 verstines knygas, iš kurių 4 religinio turinio (populiaraus tuo metu autoriaus A. M. Liguorio ir kitų knygos). Tačiau labiausiai emigracijai jis pasitarnavo parengtais anglų kalbos vadovėliais ir žodynėliais: „Lengvos lekcijos angliškai ir lietuviškai“ (1900), „Sutrumpytas lietuviškas kalbomokslis“ (1899), „Sutrumpytas angliškai lietuviškas žodynėlis“ (1899), „Sutrumpytas lietuviškai angliškas žodynėlis“ (1900). Tai buvo labai reikalingos knygos, kurių paklausa nemažėjo.

Kunigas A. S t r u p i n s k a s (1829—1892) daugelio tyrinėtojų buvo laikomas pirmojo lietuviško spaudinėlio „Giesmė“ („Viešpaties savo šaukiuosi...“ Šenandoras, 1874) autoriumi. JAV lietuvių kultūros ir spaudos tyrinėtojas B. Raguotis nustatė, kad tai ne originali, o M. Valančiaus „Kantičkų“ giesmė⁵. Vis dėlto turbūt A. Štrupinskas yra tos giesmės parengėjas, nes jis buvo vienas iš pirmųjų mokytų emigrantų ir tuo metu gyveno Senandore.

A. Z e i c a s (1828—1914), vienuolis, visuomenės veikėjas, pasižymėjo kaip pirmasis grožinės literatūros vertėjas. Jo vertimų sąrašas yra 17 pozicijų. Ypač svarbi „Konstitucija ir prova draugystės suvienytų mainierių ir darbininkų aplinkinėj anglio antracitavo“ (Plimutas, 1886), kurios tais pačiais metais išėjo trys leidimai ir kuri padėjo lietuviams angliakasiams susipažinti su savo teisėmis ir pareigomis. Iš grožinės literatūros jis yra išvertęs populiarios lektūros, kaip Ch. Šmido „Gyvenimas Genovaitės“ ir pan., taip

⁴ Plačiau žr. Pranaitytė J. Kun. A. Miluko darbuotė (1890—1930).— Filadelfija, 1931.— 72 p.

⁵ Raguotis B. Apie JAV lietuvių spaudinį „Giesmė“.— Naujos knygos, 1982, Nr 7, p. 41.

pat lenkų autorių J. I. Kraševskio, M. Szechalskio, A. Tločinskio kūrinii.

Kunigas J. Zebrys (1860—1915) emigravo į JAV 1893 m., ilgiausiai gyvenęs ir dirbo Voterberyje. JAV jis parengė 4 knygas. Jo plunksnai priklausė drama, skirta 1893 m. įvykiams Kražiuose (Plimutas, 1894), geografijos vadovėlis „Trumpas aprašymas apie žemę, arba Zemrašys“ (Tilžė, 1896), o svarbiausia jis parengė spaudai pirmąjį A. Vienažindžio poezijos leidimą „Dainos“ (Plimutas, 1894), pasirūpinęs po poeto mirties jo palikimo išsaugojimu.

Zymią vietą JAV kultūriniame ir visuomeniniame gyvenime užėmė kunigo J. Zilius (1870—1932) veikla. Nors jis ir buvo kunigas (į gyvenimo pabaigą, 1920 m., metė kunigystę), bet iki 1904 m. neparengė nė vienos religinės knygos. Jis domėjosi istorija, ypač JAV lietuvių istorija, literatūra, publicistika, kultūrine veikla. J. Zilius 1896—1898 m. buvo Susivienijimo lietuvių Amerikoje prezidentas, 1896—1899 m. — jo organo žurnalo „Tėvynė“ redaktorius.

Iki 1904 m. imtinai J. Zilius parengė ir išleido 10 originalių knygų ir smulkių spaudinių, dvi vertimų knygas ir vieną albumą, taigi 13 leidinių. Net 5 jo parengti leidi iai (3 knygos, 1 smulkių spaudinys ir 1 albumas) susiję su lietuvių skyriaus atidarymu Pasaulinėje parodoje Paryžiuje 1900 m. Iš jų pažymėtina bibliografinė rodyklė su statistiniais duomenimis „Suskaita, arba Statistika visų lietuviškų knygų, atspausų Amerikoje nuo pradžios lietuviškos emigracijos iki 1900 metų“. Ji pasitarnavo informacijai apie tuometinę išeivių spaudą, jos autorius, tiražus ir t. t. Svarbu pažymėti, kad šią „Suskaitą...“ J. Ziliui padėjo parengti žymūs išeivių kultūros veikėjai J. Šliūpas ir A. Milukas. Kadangi į rodyklę nebuvo įtrauktos JAV lietuvių knygos, išleistos Tilžėje, Bitėnuose ir kitur, taip

pat draugijų įstatai, tai ji davė tik apytikrą JAV lietuvių spaudos vaizdą.

Drauge su Mažosios Lietuvos spaudos darbuotoja M. Zauniūte minėtai parodai J. Zilius parengė ir išleido „Priedą prie „Statistikos lietuviškų knygų, atspausų Prūsiose nuo 1864 m. iki pabaigai 1899 (1896) m. Knygos, neužrašytos „Statistikoj“ Zanavykūčio, ir knygos bei laikraščiai, išleisti nuo 1896 m. iki 1900 m.“ (Plimutas, 1900). Apsilankęs Paryžiuje ir kituose Europos miestuose, parašė knygą „Kelionė į Europą“ (Pitstonas?, 1902), kurioje daugiausia pasakojama apie parodą, įdėta iliustracijų. J. Ziliaus parengtas „Albumas lietuviškos parodos Paryžiuje 1900 metuose“ (Plimutas, 1902) supažindino lietuvių skaitytoją su lietuvių skyriumi parodoje. J. Zilius išspausdino atsišaukimą „Paryžiaus parodos reikaluose“ (Plimutas, 1899), skirtą organizaciniams reikalams.

J. Zilius parašė pirmąją JAV lietuvių istoriją „Lietuviai Amerikoje“ (Plimutas, 1899, fakt. 1902), kurią išleido Susivienijimas lietuvių Amerikoje. 1898 m. viduryje jis parengė laišką-anketą „Miels broli. Dasižinojės adresą, kreipiuosi prie Tamistos su šiuo svarbiu reikalu...“, kuriame prašo atsakyti į tokius klausimus: kas pirmiausia iš lietuvių į jūsų miestą atvažiavo, kiek lietuviškų šeimų ir pavienių asmenų yra jūsų mieste, kokius darbus dirba jūsų miesto lietuviai, ar yra kokia draugija ir klubai, kada jie įkurti ir t. t. Beje, spaudinėlis iki šiol nebuvo užregistruotas. Jis saugomas Mokslų Akademijos Centrinėje bibliotekoje. Knyga „Lietuviai Amerikoje“ ilgai užsigulėjo spaustuvėje — pradėta spausdinti 1899 m. ir išleista tik 1902 m. Dėl to žinios kiek paseno ir neteko aktualumo. Spaudoje jo pateiktos žinios kitų buvo papildytos ir patikslintos. Tačiau ši knyga reikšminga ir šiandien — joje randame žinių apie lietuvių paplitimą JAV XIX a.,

apie jų kultūrinius ir spaudos centrus, draugas ir klubus ir t. t.

Iš istorijos darbų dar paminėtinos J. Ziliaus knygos „Gudai ir lietuviai“ (Vilkes Baras, 1900), „Kražių skerdyne ir jos pasekmės“ (Čikaga, 1896). J. Zilius pasižymėjo ir kaip literatas, publicistas ir vertėjas. Jis „surinko, pataisė ir parengė į spaudą“ knygą „Lietuviški dainiai pradžios XIX šimtmečio“ (Senandoras, 1899), kurioje yra D. Poškos, S. Stanevičiaus, S. Valiūno kūriniai. Taip pat J. Zilius išleido „Vertimus iš Mickevyciaus“ (Plimutas, T. 1—2. 1899—1900), kur įdėti jo ir kitų vertimai. J. Ziliaus literatūrinė veikla yra apžvelgta literatu, todėl plačiau jos neliėčiame.

3. Gydytojai. Iš gydytojų spaudos bare pasižymėjo tik trys: A. Bacevičius, J. Zelviėnė-Baltrušaitienė ir J. Sliūpas. Iš medicinos srities jie neparengė nė vienos knygos. Iš viso jų išleista 33 knygos.

A. Bacevičius (1871—1937) dirbo gydytoju JAV ir Lietuvoje, dalyvavo visuomeninėje veikloje, bendradarbiavo periodikoje. Jiis yra išvertęs dvi knygas — P. Bero „Gamtos istoriją“ (Kn. 1. Čikaga, 1903) ir „Istoriją abelna“ (Čikaga, 1904). Pirmosios knygos jis teįstengė išversti pirmąją dalį, nors ketino padidinti nedidelę lietuvišką lektūrą. Galbūt norą bendradarbiauti su leidėjais atšaldė tai, kad „Istoriją abelna“ buvo taip sunku išspausdinti. Iš pradžių ji buvo įteikta V. Karaliaus spaustuvei Baltimorėje, bet vėliau, leidėjui spaudą užvilkinus, reikėjo ją perduoti A. Olšausko spaustuvei Čikagoje.

J. Zelviėnė-Baltrušaitienė (1876—1950), gimusi JAV, rašė straipsnius medicinos klausimais į lietuvių laikraščius, o iš knygų išvertė ir išleido tik vieną — draugijos įstatus.

Produktyviausias JAV lietuviškų knygų autorius, parengėjas ir vertėjas buvo J. Sliūpas. Į JAV jis emigravo 1884 m. Iš pradžių dirbo M. Tva-

rausko spaustuvejė raidžių rinkėju ir redaktoriumi, o 1891 m. baigęs Merilendo medicinos koledžą Baltimorėje, dirbo gydytoju. J. Sliūpas žinomas kaip periodinių leidinių „Unija“, „Lietuviškasis balsas“, „Apšvieta“ ir kitų redaktorius, vienas iš Susivienijimo lietuvių Amerijoje įkūrėjų, Lietuvių mokslo draugystės, Lietuvių laisvamanių susivienijimo įkūrėjas. Jo darbų sąrašė 21 originali knyga ir 9 verstinės (įskaitant „Socialistų Suvienytose Valstijose platformą“, išleistą drauge su V. Dembskio išversta knyga „Imtynės varguolių su bagočiais“ (Skrantonas, 1900). Nors jis buvo gydytojas, tačiau neparašė nė vienos medicininės knygos. Jo knygų tematika įvairi: istorija, pedagogika ir mokyimo priemonės, literatūros istorija, ateizmas, spauda bei leidyba ir t. t. Paminėtinos knygos „Išganymas vargdienio“ (Niujorkas, 1886, Baltimorė, 1897), „Keli žodžiai apie auginimą“ (Niujorkas, 1886), „Latvių tauta kitąkart ir šiądien“ (Plimutas, 1900), „Lietuvystės praeitė, dabartis ir ateitis“ (Baltimorė, 1897) ir kt. J. Sliūpas išvertė vulgariojo materializmo atstovo L. Biuchnerio knygą „Spėka ir medega“ (Čikaga, 1902), rusų autoriaus P. Kropotkino „Herbertas Spenceris“ (Plimutas, 1904), E. Fekenšteto „Mytai, pasakos ir legendos žemaitių“ (D. 1—2. Plimutas, 1897—1900) ir kt. Jo knygos skleidė socializmo idėjas ir ateizmą, skatino lietuvių skaitytoją savarankiškai protauti, o vertimai supažindino su anometo aktualiausia mokslo literatūra.

4. Muzikai. Muzikų, išleidusių knygas, buvo trys. Jų išleistų spaudinių — 4.

Pirmiausia minėtinas vargonininkas J. Cepukaitis (1870—1923), rinkęs tautosaką ir etnografinę medžiagą, rašęs eilėraščius, dramas. Jiis išleido ir dramą „Betlejaus stonelė, arba Kristaus užgimimas“ (Čikaga, 1904). Nors pats parašė slapyvardžiu („Parašė

K.“), tačiau recenzentai yra pažymėję, kad šis veikalėlis yra perdirbtas iš lenkiško.

Zymus išėivijos chorvedys L. Ereminas (1863—1927), gyvenęs JAV nuo 1891 m., žinomas kaip chorų vadovas, kompozitorius, Lietuvos laisvųjų susivienijimo Amerikoje narys. Jo choro gaidų rinkinys „Dainos...“ (Tilžė, 1902) muzika besidomantiems gerai žinomas. Čia įdėta latvių, vokiečių, lietuvių autorių ir liaudies dainų. Iš kitų kalbų jas išvertė S. Homolickis ir V. Daukšys. Įdomu, kad prieš leisdamas gaidas, L. Ereminas atskiru lapeliu išleido „Atsišaukimą į tautiečius“ (Niujorkas, 1900), ragindamas paaukoti pinigų gaidų rinkinio išleidimui. Spaudinėį surado šių eilučių autorė. Tiesa, V. Biržiška jį buvo užregistravęs, tačiau, neturėdamas egzemplioriaus, buvo jį priskyres J. Ziliui.

Vargonininkas M. Karbauskas (1882—1934), dirbęs Plimute, o nuo 1904 m. iki mirties — Bostone, išleido vieną spaudinėį „Kalėdų giesmė, arba Apie užgimimą Jezaus Kristaus“ (1904). Deja, jis nesurastas.

5. **Prekybininkai.** Įvairių daiktų, o dažnai ir spaudinių prekyba vertėsi daugelis žmonių. J. Matutis ir K. Rutkus labiau pasižymėjo savo leidiniais. Tačiau ir daugiau prekių katalogėlių yra išspausdinusios įvairios bendrovės ir smulkūs prekybininkai.

Yra žinomos trys J. Matučio (mirė po 1904), gyvenusio Bruklina, parduotuvės, kuriose buvo prekiaujama ir knygomis, katalogais, išleistais 1893, 1895, 1902 m. Pirmasis buvo išspausdintas 7.000 egzempliorių tiražu.

K. Rutkus (?—prieš 1935) pasižymėjo JAV visuomeninėje veikloje kaip socializmo idėjų propaguotojas. Jis sudarė straipsnių rinkinėį „Socialistų platforma“ (1904), išvertė iš anglų kalbos ir išleido 5 atsišaukimus: „Kapitalistų banketas“ (1904), „Kas

yra socializmas?“ (1904), „Turtas ir darbas“ (1904) ir kitus. Deja, jie nesurasti. Jis buvo vienas iš Lietuvių socialistų partijos Amerikoje įkūrėjų (1905 m.).

6. **Neapibrėžtos arba nežinomos profesijos žmonės.** Šiai grupei priskirtini žmonės, kurių biografijos neištirtos, kaip Daugirdas, S. Skačkauskas, U. Lipavičienė ir kiti, išleidę po vieną knygą. Čia kalbėsime ir apie ekskuzingą V. Dembskį (1831—1913) — 1863 m. sukilimo Lietuvoje dalyvį. Jis į JAV nuvyko 1880 m. Kunigavo įvairiose vietose, o 1883—1892 m. — kašubų parapijoje Hagarte (Kanada). Tai įdomios ir prieštaringos prigimties žmogus. Nors ir kunigavęs ilgus metus, jis vis dėlto turėjo jėgų atsisakyti savo luomo. Apsigyvenęs J. Šliūpo namuose, tapo laisvamaniu ir bedievybės propaguotoju, įsitraukė į visuomeninę veiklą, rašė ir spausdino knygas, skaitė paskaitas. Knygoje „Dvyniai vagių“ (Čikaga, 1902) jis demaskavo dvasininkijos ir buržuazinės vyriausybės grobuoniškumą. Knygoje „Iš ko kyla melas ir visokios skriaudos žmonijoje“ (Senadoras, 1899) jis siūlė darbo žmonėms organizuotis, stoti į darbininkų socialistų partiją, platinti ir remti socialistų leidžiamą spaudą (knygas ir laikraščius). Iš viso V. Dembskis parašė 3 originalias knygas, JAV išleido 3 vertines knygas. Socialinės nelygybės priežastis ir kovos būdus su ja nagrinėja V. Dembskio versta knyga „Imtynės varguolių su bagočiais“ (Plimutas, 1900). Taigi V. Dembskis paliko žymius pėdsakus JAV lietuvių kultūroje.

J. J. Mikaičio knygelė „Dovanai aukoju kiekvienam lietuviui šias naujausias eiles „Kur mūs turtas, kur?“, kurioje išspausdintas eilėraštis ragina lietuvius šviestis, organizuotis, būti ekonomiškai ir dvasiškai nepriklausomiems nuo kitų tautų (Bruklinas,

1903—1904?). Biografinių žinių trūksta.

Apie knygelės „Naujos dainos, puikiai surėdytos pagal būdą šios gadyinės“ (Senandoras, 1895) autorių ir leidėjų biografinių žinių trūksta. Žinoma, kad jis 1910 m. išleido kitą šios knygelės leidimą.

Išvados. Iš bendro JAV pasirodžiusių

lietuviškų spaudinių skaičiaus, kurį sudaro, įskaitant visus leidimus, daugiau kaip 720 pozicijų, apie 380 yra parengta JAV gyvenusių lietuvių (jų buvo apie 50). Kita dalis parengta Europoje (Anglijoje, Bulgarijoje, Lietuvoje, Rusijoje ir kitur) gyvenusių lietuvių arba nežinomų asmenų.

LTSR knygų rūmai

Iteikta
1984 m. kovo mėn.

**АВТОРЫ, СОСТАВИТЕЛИ, ПЕРЕВОДЧИКИ ЛИТОВСКИХ КНИГ,
ИЗДАНЫХ В США (ДО 1904 Г.)**

ДАЛЯ ГАРГАСАЙТЕ

Резюме

За 30 лет, т. е. с 1874 по 1904 г. включительно, в США было выпущено более 720 книг и мелких изданий, нот, произведений изобразительного искусства и карт (включая и повторные издания). Часть из них —

(около 380 изданий) подготовили живущие в США литовцы — работники печати, священники, врачи, музыканты, торговцы и люди неопределенных и неизвестных профессий. Всего их было около 50.

**AUTHORS, COMPILERS, INTERPRETERS OF LITHUANIAN BOOKS
PRINTED IN THE USA (TILL 1904)**

DALIA GARGASAITE

Summary

During 30 years, from 1874 up to 1904 (including), in the USA there were printed more than 720 Lithuanian books, small prints, musical publications, paintings and maps (including and repeated printings). Part of

them — (about 380 prints) prepared by USA Lithuanians — editors, priests, doctors, musicians, merchants and by the people of an indefinite and unknown professions. They were about 50.